

Sygn. akt IV CSK 565/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z powództwa W. P.

przeciwko S. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 16 marca 2011 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód - W. P. dochodził w postępowaniu nakazowym od pozwanego S. S. kwoty 312.121.78 zł z odsetkami na podstawie weksla własnego i jako podstawę roszczenia wskazywał art. 376 k.c. Wcześniej bowiem uiścił cały dług kredytowy obciążający spółkę cywilną wobec niewystępującego w sporze banku.

Sąd Okręgowy wydał nakaz zapłaty zgodnie z żądaniem pozwu, a następnie utrzymał nakaz w mocy po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Strony były współnikami spółki cywilnej (WW "E."), a ich udziały w zyskach i stratach spółki wynosiły po 50%. W kwietniu 2008 r. spółka zawarła umowę kredytową z bankiem i dla zabezpieczenia wierzytelności kredytowej wystawiony został przez powoda i pozwanego weksel in blanco, zaopatrzony w poręczenie żony powoda. W czerwcu i lipcu 2009 r. strony złożyły wobec siebie oświadczenia o "wypowiedzeniu umowy spółki". W lipcu 2009 r. kredytodawca wypowiedział umowę kredytu współnikom i wezwał ich do zapłaty należności kredytowej w wysokości 624.034,28 zł. Powód spłacił w dniu 29 sierpnia 2009 r. całość zadłużenia, uzyskał posiadanie weksla od banku, na którym zamieszczono indos tego banku (remitenta) na rzecz powoda. Powód (nabywca weksla) uzupełnił następnie weksel, wpisując na nim sumę wekslową na kwotę 624.243,57 zł i termin płatności weksla (27 sierpnia 2009 r.). Następnie wezwał pozwanego do zapłaty połowy tej sumy.

W ocenie Sądu Okręgowego, powód wypełnił weksel gwarancyjny niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej, ponieważ w chwili uzupełnienia weksla wierzytelność wekslowa już wygasła, a weksel nie zabezpieczał wierzytelności regresowej wynikającej z art. 376 k.c. Po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty przedmiotem rozpoznania może być również roszczenie regresowe wynikające z faktu spłaty przez powoda(wspólnika) długów kredytowych spółki cywilnej. Roszczenie regresowe może być rozpoznane w obecnym postępowaniu, a przepisy art. 618 k.p.c. w zw. z art. 875 § 3 k.c. nie mają zastosowania. Powód udowodnił, że płacąc dług kredytowy spółki, poniósł nakład z majątku osobistego na majątek wspólny spółki cywilnej.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego, przyjmując, że w postępowaniu wywołanym wniesieniem zarzutów od nakazu zapłaty nie istnieje zakaz badania innych okoliczności faktycznych niż dotyczące zobowiązania podstawowego, będącego podstawą wystawienia weksla gwarancyjnego. Wystarczy bowiem wykazanie przez powoda, że związek między podstawą powództwa opartą na wekslu i stosunku podstawowym wynika z twierdzeń powoda, iż dany weksel zabezpiecza dochodzoną równocześnie wierzytelność wekslową. Merytoryczna zasadność takiego twierdzenia powoda jest tu bez znaczenia, toteż skuteczne podważenie żądania opartego na wekslu oznacza konieczność badania powództwa w oparciu o stosunek podstawowy wskazany w pozwie, a powód w pozwie wskazywał właśnie obie te podstawy (weksel i spłatę należności kredytowej istniejącej wobec spółki).

Analizując treść art. 618 § 2 zdanie trzecie k.p.c., Sąd Apelacyjny stwierdził, że sformułowana w nim zasada kompleksowego rozstrzygnięcia roszczeń związanych z istnieniem współwłasności (także łącznej, art. 875 § 3 k.c.) nie ma charakteru absolutnego. Występuje zatem możliwość, że niektóre roszczenia między byłymi współnikami spółki cywilnej po jej ustaniu mogą być rozstrzygane poza nieprocesowym postępowaniem działowym. Wyjątek taki zachodzi wówczas, gdy spór odnoszący się do takiego roszczenia (np. regresowego) zawiśł między byłymi współnikami przed wszczęciem postępowania działowego. W rozpoznawanej sprawie doszło do takiej właśnie sytuacji. Nakaz zapłaty wobec pozwanego wydano w dniu 14 września 2009 r., a postanowieniem z dnia 6 lipca 2010 r. uchylono postanowienie Sądu Okręgowego o przekazaniu niniejszej sprawy do rozpoznania w toczącym się postępowaniu działowym. Dla powstania dochodzonego przez powoda roszczenia regresowego (art. 376 k.c.) nie ma znaczenia zapłata przez powoda długu kredytowego spółki z majątku niezwiązanego z prowadzeniem jej działalności. Pozwany dłużnik regresowy nie wykazał tego, że kwota 42.000 zł przeznaczona została ostatecznie na zapłatę długu kredytowego spółki, co miałyby pomniejszyć rozmiar roszczenia regresowego powoda.

W skardze kasacyjnej pozwanego podniesiono zarzuty naruszenia art. 495 § 2 k.p.c. i art. 496 § 2 i art. 496 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c., art. 227 k.p.c. i art.

217 § 2 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c., art. 375 § 5 k.p.c. oraz art. 618 § 2 zdanie trzecie k.p.c. Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

1. Skarżący utrzymuje pogląd, że naruszenie art. 495 § 2 i art. 496 k.p.c. nastąpiło w wyniku błędnego przyjęcia, iż zakresem kognicji sądu prowadzącego postępowanie na skutek wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty, wydanego na podstawie weksla, może być roszczenie niestanowiące stosunku prawnego podstawowego wobec zobowiązania wekslowego. Doprowadziło to w rezultacie do orzekania w zakresie roszczenia, które nie stanowiło podstawy wydania zaskarżonego przez pozwanego nakazu zapłaty.

Sąd Apelacyjny trafnie stwierdził, że powód (b. wspólnik) wypełnił nabyty od banku (remitenta) weksel gwarancyjny niezgodnie z deklaracją wekslową, ponieważ umieścił na nim sumę odpowiadającą zadłużeniu wspólników spółki cywilnej wobec banku już po spłacie zobowiązania kredytowego. Wystawiony przez wspólników (kredytobiorców) weksel służył tymczasem zabezpieczeniu wierzytelności wynikającej ze stosunku kredytowego łączącego bank ze wspólnikami. Po spłaceniu kredytu wierzytelność kredytowa wygasła i tym samym nie mogło już powstać skutecznie zobowiązanie wekslowe powoda (posiadacza weksla) wobec pozwanego (b. wspólnika). Nie znaczy to jednak, że nie było uzasadnionych podstaw do utrzymania nakazu zapłaty z dnia 14 września 2009 r. w mocy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawiła się już kwestia dopuszczalności powoływania się przez powoda (posiadacza weksla) na stosunek inny niż stosunek podstawowy w celu utrzymania nakazu zapłaty w tzw. drugiej fazie postępowania na podstawie weksla. Podkreślając obowiązującą w postępowaniu nakazowym zasadę zakazu zmiany powództwa przez wierzyciela wekslowego (art. 495 § 2 k.p.c.), dopuszcza się jednocześnie wyjątki. Jeżeli już w pozwie (inicjującym tzw. pierwszą fazę postępowania nakazowego) powód obok weksla (gwarancyjnego) przedstawia także fakty i dowody uzasadniające roszczenie podstawowe albo przytacza fakty i dowody w odpowiedzi na zarzuty

pozwanego, pojawia się możliwość utrzymania przez sąd nakazu zapłaty w mocy w razie niezasadności roszczenia wekslowego, a wykazania zasadności roszczenia ze stosunku podstawowego (pozawekslowego; por. zwłaszcza uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 1972 r., III PZ 17/70, OSNC 1973, z. 5, poz. 72). Rozważano także możliwość - w celu utrzymania nakazu zapłaty - oparcia roszczenia zapłaty na innym niż podstawowy stosunek obligacyjny, który łączyłby powoda z pozwanym, a powód wykazał istnienie tego stosunku uzasadniającego świadczenie dłużnika w rozmiarze objętym nakazem zapłaty (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 1997 r., I CKN 48/97, OSNC 1997, z. 9, poz. 124). W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2006 r., II CSK 205/06 (OSNC 2007, z. 9, poz. 139) przyjęto możliwość wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla gwarancyjnego stanowiącego zabezpieczenie innej wierzytelności niż ta, dla której dochodzenia powód posłużył się wekslem. Recz jasna, także w takiej sytuacji powinny być w pozwie wskazane obydwie podstawy roszczenia wierzyciela, na podstawie weksla i określonego stosunku podstawowego. Podobne stanowiska wynika z wyroku z dnia 6 kwietnia 2011 r. I CSK 386/10 (Biuletyn Sądu Najwyższego z 2011, z. 6, s. 11) i z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2011 r., II CSK 311/10 (Monitor Prawa Bankowego 2012, z. 1, s. 41). W tym ostatnim orzeczeniu stwierdzono, że nakaz zapłaty, zasadzający nieistniejące roszczenie wekslowe, nie może być utrzymany w mocy na podstawie niepowołanego w pozwie stosunku cywilnoprawnego innego niż stosunek podstawowy względem dochodzonego roszczenia.

Nie można podzielić stanowiska skarżącego, że „powód w żadnym miejscu nie powołał się na to, iż stosunkiem podstawowym dla weksla jest tzw. roszczenie regresowe” (s. 9 skargi). O czym innym świadczy jednak treść pozwu, opisana następnie w określeniu żądania powoda w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji (m.in. wyraźne wskazywanie roszczenia regresowego z art. 376 k.c. w zw. z art. 867 k.c., jego wysokości). Prawidłowe są zatem ustalenia przyjęte w tym względzie przez Sądy meriti (s. 3 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Nie ma przy tym znaczenia samo - jak się okazało - nietrafne pierwotnie przekonanie powoda, że nabył skuteczne roszczenie na podstawie weksla, a nie niezależne od tego żądania roszczenie regresowe wynikające z art. 376 k.c. w zw. z art. 864 k.c.

Jeżeli to drugie żądanie zgłoszone zostało już w pozwie, to mogło być merytorycznie rozpatrywane w obecnym postępowaniu po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty.

Za nietrafne należy zatem uznać zarzuty naruszenia art. 495 § 2, art. 496 k.p.c. w zw. z art. 385 k.c.

2. Pojawiła się także kwestia, czy roszczenie regresowe powstające między b. współnikami spółki cywilnej (art. 376 k.c.) powinno być rozpatrywane w toku postępowania o dział majątku spółki cywilnej (art. 618 k.p.c. w zw. z art. 875 k.c.) i czy mogło być ono zatem rozpoznane w obecnym postępowaniu. W art. 618 § 2 k.p.c. przyjęto bowiem jako zasadę, że z chwilą wszczęcia postępowania o zniesienie współwłasności odrębne postępowanie w sprawach wymienionych w art. 618 § 1 k.p.c. jest niedopuszczalne. Sprawy będące w toku przekazuje się do dalszego postępowania sądowi prowadzącemu postępowanie o zniesienie współwłasności, a gdy postępowanie o zniesienie współwłasności wszczęto po wydaniu wyroku, przekazanie następuje tylko wówczas, gdy sąd drugiej instancji uchyli wyrok i sprawę przekaże do ponownego rozpoznania.

Z akt spraw wynika to, że wniosek o podział majątku b. współników spółki cywilnej (stron w obecnym procesie) został złożony po wydaniu nakazu zapłaty z dnia 14 września 2009 r., w którym rozstrzygnięto o żądaniu powoda, a więc już po rozpoczęciu obecnego postępowania rozpoznawczego. Strony postępowania przedstawiają odmienne interpretacje sformułowania „po wydaniu wyroku”, przyjętego w art. 618 § 2 zdanie trzecie k.p.c. Przepis ten, jak wspomniano, wprowadza wyjątek od zasady koncentracji postępowań obowiązującej w toku podziału majątku spółki cywilnej po jej ustaniu

Zdaniem skarżącego, formuła ta oznacza konieczność zakończenia postępowania w pierwszej instancji, tymczasem po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty sprawa toczy się nadal przed sądem pierwszej instancji. Właściwsza jest jednak taka interpretacja, która kładzie nacisk na kwestię pierwszego, merytorycznego rozstrzygnięcia, wydanego w zainicjowanym (jeszcze przed wnioskiem o podział majątku) postępowaniu nakazowym. Chodzi bowiem o kontynuowanie tak rozpoczętego postępowania w odniesieniu do elementów

majątkowych podlegających podziałowi. Zgodnie z art. 353² k.p.c., do nakazów zapłaty stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej. Przewidzianą zatem w art. 618 § 2 zdanie trzecie k.p.c. formułę prawną należy rozumieć także w tym sensie, że postępowanie o zniesienie współwłasności (w częściach ułamkowych) powinno nastąpić także „po wydaniu nakazu zapłaty”. Nie ma bowiem jakiś zasadniczych powodów natury procesowej, aby w omawianym zakresie przyjmować odmienne skutki prawne wydania wyroku i nakazu zapłaty. Oznacza to, że przekazanie sprawy sądowi rozpatrującemu wnioski o podział majątku b. spółki nie następuje także wówczas, gdy wniosek o podział został złożony po zapadnięciu rozstrzygnięcia merytorycznego w postaci nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 618 § 2 zdanie trzecie k.p.c.).

Zarzut naruszenia art. 618 § 2 zdanie 3 k.p.c. uznać należy także za nieuzasadniony. Tym samym nie doszło do sugerowanego przez powoda w pkt I.2 części wstępnej skargi pozbawienia pozwanego możliwości obrony jego praw w obecnym postępowaniu.

Z przedstawionych względów oddalono apelację pozwanego jako nieuzasadnioną (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania rozstrzygnięto zgodnie z postanowieniami art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c.